

Yoksulluktan Yoksunluğa Göç: Marmaris ve Mersin Örnekleri*

Mim Sertaç Tümtaş

Süleyman Demirel Üniversitesi
S.B.E. Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi

Özet: 1990 yılından sonra ülkemizde bazı kentler yoğun göç baskısı altında kalmıştır. Bu yeni dönem göç hareketlerinde, göçün gerçekleşme sürecini ve göç eyleminin oluş biçimini de kapsayan farklılıklar görülmektedir. Zira bu dönem göç hareketlerinin bir tarafında kitlesel ve zincirleme bir şekilde gerçekleşen ve zorunlu göç kapsamına giren göç türü ağırlık kazanmaktadır. Bu zorunlu göç sürecinde, göçmenler kente tamamen hazırlıksız/birikimsiz gelmekte ve kentlerde işgücü fazlalığı, bütünleşememe ve yoksulluk geçmişten çok daha fazla ön plana çıkmaktadır. Diğer tarafta ise klasik göç gerekçelerinin (sosyo-ekonomik nedenler) yanı sıra, mevsimlik işgücü ihtiyacı doğrultusunda, kısmen zincirleme olarak gerçekleşen ve etkisi dönemsel olan göç de aynı dönemde sürmüştür. Bu çalışmada, Türkiye'deki son dönem gelişmeler dikkate alınarak, kentsel alanına yönelen zorunlu göç ile daha öncede çeşitli göç araştırmalarına konu olan Mersin ve turizm sektörünün lokomotif mekânlarından olan ve mevsimlik olarak yoğun göç alan Marmaris kentleri ele alınacaktır. Her iki kentte yürütülmüş iki ayrı saha araştırmasından elde edilen veriler kullanılarak, bu mekânlardaki 2006 yılı itibarıyla elde edilen veriler değerlendirmeye tabi tutulacak ve göçün neden olduğu yoksulluk ile göçe neden olan yoksulluk tabloları ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, zorunlu göç, yoksulluk, yoksunluk, kent

Migration from Poverty to Deprivation: The Cases of Marmaris and Mersin

Abstract: Some cities have been under the pressure of migration since 1990. In this new era of migration, there seems to be some differences in the process of migration and its way of occurrence. In this era, a new type of migration in the form of forced mass successive migration has become dominant, on the one hand. In this type of migration, migrants move to metropolitan areas without any preparation and accumulation; and surplus of labor, exclusion and poverty are more visible than ever in cities. On the other hand; classical migration due to socioeconomic reasons as well as seasonal migration in tandem with the need for seasonal labor continued in the same period with the new type of migration. This paper, taking into consideration the recent developments in Turkey, focuses on two cities: one is Mersin, a city receiving flow of peasants subject to forced migration; and another is Marmaris, where tourism sector plays an important role in economic life and which receives migrants during tourism season. This study analyzes the data coming from two different studies conducted in

* Yazarın 2007 yılında T.S.B.D. tarafından düzenlenen 10. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresinde sunduğu bildirinin genişletilmiş halidir.

the two cities in 2006. The main goal of the study is to examine poverty caused by migration and poverty tabloids causing migration on the base of the data.

Keywords: Migration, forced migration, poverty, deprivation, city

Giriş

Göç ve sosyal yapının şekillenmesi arasında çok yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bilindiği gibi göçün değişik tipleri sosyal yapının üzerinde bir yansıma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda göç olgusu, günümüzde kırsal nüfusun ağırlıklı olduğu az gelişmiş ülkelerde özel bir öneme sahiptir. Bu ülkelerde göç, uygulanan ekonomik politikalarla paralel olarak ortaya çıkmış ve kırsal yapının çözülmesi, göç alan ve göç veren birimlerde değişimlerin oluşmasına zemin oluşturmuştur.

Türkiye’de de göç olgusunun belirli bir ivme kazandığı 1950’li yıllardan itibaren kırsal ve kentsel alanlardaki toplumsal yapı üzerinde bir takım dönüşümlerin meydana geldiği bilinmektedir. Bu dönüşümler sonucu kırsal alanlarda, 1980’li yıllara kadar, tarımdaki işgücü fazlalığı, verimsizlik ve kırdaki birtakım yoksunluklar üzerinden şekillenen kırsal yoksulluğun, bu dönemden sonra diğer sektörlerde olduğu gibi tarımda da neo-liberalleşmeyle yeni bir boyuta girdiği ve kırsal yoksulluk tablolarının daha da arttığı görülmektedir. Şüphesiz bu sürecin diğer bir boyutunu oluşturan kentler de yoksulluk görüntülerinin hissedildiği alanlar olmuşlardır. Özellikle 1980’den sonra uygulanan Neo-liberal politikalar çerçevesinde kamusal hizmetlerin ticarileşmesi ve bu temelde de sermaye odaklı kamu politikalarının hayata geçirilmesine paralel olarak, yoksulluk, kentsel alanlarda geçmişten daha belirgin hale gelmiştir (Gül vd., 2007; Geray,2007; Akkaya, 2002; Göktürk ve Tümtaş, 2008). Tarımda kapitalistleşme ve sonrasında yaşanan neo-liberal dönüşümün yarattığı yoksullaşmaya ek olarak, 1990’lı yıllarda Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yoğunlaşan çatışmalar sonucu, yerleşim yerlerinin boşaltılması ile birlikte göç gerekçelerinin değişmesi ve bu yolla göçe zorlanan göçmenlerin kente hazırlıksız/birikimsiz gelmeleri, kentlerde oluşan yeni sosyal yapıda da etkisini göstermiştir. Bu bağlamda da yoksulluk, Türkiye’nin en önemli sosyal sorunlarından biri haline gelmiştir.

Bu çalışmada ilk olarak göç olgusu kavramsal açıdan ele alınmakta ve göç türlerine açıklık getirilmektedir. Akabinde Türkiye’de gerçekleşen göç hareketleri hakkında kısaca değerlendirme yapılmakta ve 1950’li yıllarda ivme kazanan ve günümüze kadar devam eden göçler kronolojik sırayla anlatılmaktadır. Daha sonra göç ve yoksulluk arasındaki ilişkiye değinilerek farklı göç türleri ile yoksulluk arasındaki neden sonuç ilişkisine dair tartışma sunulmaktadır. Son olarak kavramsal kısımda yapılan değerlendirmeler çerçevesinde, zorunlu göçün yarattığı yoksulluğun etkilerinin en fazla hissedildiği kentlerden biri olan Mersin’de ve yoksulluğun yarattığı göçün hissedildiği bir turizm kenti olan Marmaris’te yapılan alan araştırmalarından elde edilen verilerle yoksulluk ve yoksunluk görüntüleri ortaya konulmaktadır.

Göç ve Göç Türleri

Genellikle iki mekân arasında nüfus değişim süreci olarak algılanan göç, bireysel ve toplumsal değişim aşamalarının her kademesinde etkili olan bir olgu olmuş ve birçok yapısal değişikliğin neden ve sonucunu oluşturmuştur. Göçün, coğrafi bir mekân değiştirme sürecinin yanı sıra sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını da değiştiren nüfus hareketi olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda göç olgusu, belirli bir zaman diliminde veya süreklilik kazanmış bir biçimde bir yerleşim biriminden diğerine doğru, bireysel ya da kitlesel olarak hareketi içeren ve genellikle bireysel açıdan daha iyi bir yaşam standardına ulaşma amacıyla gerçekleşen nüfus hareketi olarak tanımlanabilmektedir. Göç, ekonomik, toplumsal, yönetsel, siyasal vb. nedenlerle yaşanan ve göçü veren ve göçü alan toplumların sosyo-ekonomik, politik ve sosyo-kültürel yapılarında değişikliğe neden olmaktadır (Tümtaş, 2007).

Bireysel açıdan hemen her durumda, daha iyi bir yaşam arayışının ürünü olarak karşımıza çıkan göç, kimi zaman, ekonomik olanaklardan yararlanma isteği ile kimi zaman ise ekolojik dayatmalar ya da bir otoritenin gündeme taşıdığı politik gerekçeler ile (sürgün, zorunlu iskan ve savaş vb. biçimde) ortaya çıkabilmektedir (Göktürk, 2006). Bu doğrultuda göç kararının alınması, gönüllü (isteğe bağlı gerçekleşen) ve gönülsüz (baskı ve zorlama ile gerçekleşen) olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır.

Gönüllü göç, kişilerin kendi istek ve iradeleriyle, daha fazla ekonomik olanaklara, daha iyi yaşam standartlarına, iş imkânlarına ve çeşitli sosyal imkânlarla ulaşmak amacı ile gerçekleştirilen yer değiştirmelerdir. Gönülsüz göçte, göç etme kararı, göç edenlerin istek ve iradeleri dışında, baskı ve zorlamalar sonucu verilmiştir. Bir başka irade tarafından uygulanmış ya da yerleşim alanında ortaya çıkan doğal, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik koşullar yaşamayı çok zor hale getirmiş ve "göç kararının temel belirleyeni olmuşsa" (Bozkurt, 2000) gerçekleşen göç türüdür. Bu tür göçler ilkel göç, zorlayıcı veya zorunlu göç olmak üzere iki kısımda incelenebilmektedir.

İlkel göç, ekolojik bir itme sonucu insanların göç etmeleridir. Burada göç kararı almada temel etken, coğrafik ve doğal faktörlerdir. Petersen'e (1958) göre bu göç, bireylerin doğa güçleriyle başa çıkamadığı durumlarda yaşanmaktadır. Zorunlu göç ise bireylerin, kendi istek ve iradeleri dışında, devlet veya bağlı kurum ve kuruluşlar ya da devlete muhalif gruplar tarafından uygulanan baskı, zorlama ve şiddet yoluyla, buldukları yerleşim biriminden göçte zorlanmaları veya göç ettirilmeleridir. Öte yandan konu ile ilgili bir başka boyutu oluşturan ve göç hareketinin gerçekleşme sürecini de kapsayan göç eyleminin oluş biçimi bakımından göç türleri, genellikle üç şekilde incelenmektedir (Erder, 1995). Bunlar bireysel göç, kitlesel göç ve zincirleme göç'tür.

Bireysel göç, tek tek kişi veya ailenin genellikle gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru gerçekleştirdikleri göç biçimidir. Bireysel göçler çoğu zaman ekonomik nedenlerle gerçekleşmektedir. Göçmenler daha iyi bir

yaşam ve ekonomik durum için gelişmiş bölgelere göç etmektedir. Kitlesele göç biçiminde, toplumun tamamının veya büyük bir kısmının, ekonomik, siyasi, yönetsel ve toplumsal nedenlerle, kendi topraklarının dışına çıkmasıdır. Zincirleme göç, tanıdıklarla bağ/ilişki bulunması dikkate alınarak onların bulunduğu yerleşim birimine göçün gerçekleştirilmesidir. Bu göç biçiminde göç kararı bireysel olarak verilmez, üyesi bulunulan hane halkı, akraba grubuna bağlı olarak ve onlar dikkate alınarak göç kararı verilmektedir. Ülkemizde çok sık görülen bu türde göçmenler, kente tanıdıklarının yanına ve onlarla bağlantılı olarak gelmektedirler. Büyük çoğunluk için göç aile, akraba ve hemşerilerle dolu tanıdık çevreye yapılan harekettir. Daha önceki kent ziyaretleri ve köy dışında çalışma sürelerinde, göçmenin önceden bildiği ve hemen her sorununu danışabileceği yakınlarının bulunduğu bir çevreye taşındığı görülmektedir (Erhan, 1997).

Göç olgusu içerisinde mevsimlik göç ayrı bir bölüm halinde incelenmeye değer niteliktedir. Mevsimlik göç bireyler için, çekilen ekonomik sıkıntılar, hayat standartlarını biraz da olsa yükseltme bir dönemlik de olsa işsizlikten kurtularak iş sahibi olabilme gibi etkenlerle ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle düşük gelir düzeyleri yüksek işsizlik oranları, gidilecek yere olan yakınlık bağları, turizm bölgelerinde sezonluk çalışmayı alternatif bir kaynak haline getirmektedir. Yılın belirli dönemlerinde mevsimlik olarak canlanan turizm merkezlerinde mevsimlik işler özellikle işsizliğin yoğun yaşandığı bölgelerde yaşayan bireyler için bir çözüm olarak görülebilmektedir. Ülkemizde de, kırsal kesimdeki işsizlik ve yoksulluktan dolayı mevsimlik göç olgusu yoğun bir şekilde yaşanmakta ve bu göç türü özellikle turizmde - turizm sektörünün ısıltılı ve canlı görüntüsünden dolayı- genç nüfus için "çok cazip" iş imkânları anlamına gelmektedir.

Türkiye'de Göç Hareketleri Üzerine Kısa Değerlendirme

Ülkemizde kırdan kente göç olgusu 1950'li yıllarda yoğunlaşmaya başlamış bu yıllarda Amerika'dan alınan Marshall yardımları sayesinde tarımda makineleşme kendini göstermiş, ulaşım alt yapı ve teknolojiye ilerlemeler de buna eklenince kırsal alanda ortaya çıkan istihdam fazlası, teknik ve ekonomik nedenlerden dolayı kente doğru kaymıştır. Ancak asıl olarak göçün kent yapılarında kendini göstermesi 1960'lı yıllara denk gelmektedir. Bu seyir 1970'li yılların sonlarına kadar sürmüş, bunun yanı sıra aynı zaman diliminde başta Almanya'ya olmak üzere Avrupa'ya bir dış göç furyası da başlamıştır.

1980'li yıllara gelindiğinde, o güne kadar uygulanmakta olan tarım politikalarındaki neo-liberalleşme doğrultusundaki değişim, kırsal kesimde önemli etkiler yaratmış, Türkiye tarımında önemli bir yer tutan özellikle geçimlik işletme dokusunun ve topraksız köylülüğün kırsal alandan kopuşu için yeni bir zemin oluşturmuştur. 1980 sonrası Türkiye'si ekonomik, toplumsal ve yönetsel açıdan öncesinden farklı bir tablo sunmaktadır. 1980 sonrasında değişen ekonomik politikaların yanı sıra Türkiye toplumsal yapısını da önemli

ölçüde etkileyen bir dizi gelişme ile karşı karşıya kalmıştır. Devletin işlev ve etkilerindeki değişim ve yaşanan ekonomik krizler beraberinde istihdam ve gelir dağılımını da önemli ölçüde etkilemiş ve genelde yoksulluğun artmasına yol açan bir seyir izlenmiştir.

Sürecin önemli bir gelişmesi ise kırsal alandan kente göç hareketinin niteliğinde ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan 1990'lı yıllara kadar daha çok ekonomik (geçim sıkıntısı, işsizlik, yoksulluk) gerekçeler ile göç eden insanların kentte daha iyi bir yaşam hayaliyle (iş bulma olanaklarının fazla olması, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yeterli ölçüde faydalanma ve kentin sosyal aktivitelerinin çekiciliği) ve kendi istekleri doğrultusunda kırdan kente yöneldikleri görülmekte idi. 1990 ve sonrasında ise bu tabloda önemli bir değişiklik olmuş, insanların iradeleri dışında gelişen ve zorunlu göç adı verilen göç türü ortaya çıkmıştır. Bu göç türüne bağlı olarak göçün gerekçesi ve niteliğinde önemli bir değişim yaşanmış, ekonomik gerekçelerin yerini "güvenliğin" aldığı bir göç sürecine hâkim olmuştur. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşanan olaylar nedeni ile özellikle 1990'lı yıllarda ivme kazanan bu son dönem göç hareketi batıdaki kentlerimizde yoksulluk görüntülerinin çarpıcı bir biçimde oluşmasına neden olmuştur.

Tüm bu süreçte süregelen bir diğer göç türü de "mevsimlik göç" olmuştur. Önce tarım sektöründe özellikle pamuk, çay ve fındık toplama işleriyle başlayan mevsimlik göç hareketi, Türkiye'de turizmin gelişmesine paralel olarak yeni bir ivme kazanmış ve Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısında önemli etkileri olan bir göç türü haline gelmiştir. Bu bağlamda turizm sektörü, konjonktürel olarak işsizliğin giderilmesinde önemli bir rol oynamasına karşın sektördeki işler, hem ücret hem de sağladığı şartlar açısından birçok yönden eleştirilebilir niteliktedir. Özellikle çalışma süresinin uzunluğu, ağır şartları ve düşük/kalitesiz işler eleştirilerin içinde fazlaca yer aldığından genellikle memnuniyetsiz bir işsizlik çözümü olarak görülmektedir.

Göç ve Yoksulluk

Literatürde göç ve yoksulluk arasında neden-sonuç ilişkisinin birbirinin yerine ikame edildiği çalışmalara sıklıkla rastlanmakta; göç, bazen yoksulluğun sonucu olarak bazen de yoksulluğun nedeni olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de de göç ve yoksulluk ilişkisinin genelde bu iki temel eksen etrafında şekillendiği görülmektedir. Bunlardan ilki klasik göç nedenlerinden olan kırsal iticiliği, kentin çekiciliğine dayalı olan sosyo-ekonomik ağlar üzerinden şekillenmektedir. Buna göre kırsal alanlarda yaşanan sosyo-ekonomik yetersizlikler, yani kırdaki görülen yoksulluk ve yoksunluklar, kırdan kopuşa temel teşkil etmektedir. Bu ekseninde yoksulluk göçe neden olan temel etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de, Cumhuriyet döneminden itibaren kırsal alanlarda yoğunluk kazanan ve süreç içerisinde artarak devam eden yoksulluk görüntüleri, zamanla kentlere taşınmış ve kırdaki tutunamayan insanların daha iyi bir

yaşam umuduyla kentlere yönelmişlerdir. Bu durum sanayileşme ve ekonomik gelişmenin gerisinde seyir etmesi nedeniyle kentsel alanlarda istihdam edilemeyen bir nüfusun birikmesine ve kentsel dokuda yoksulluk görüntülerinin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle 1980'den sonra ekonomik sistemde hissedilir bir değişimin yaşanması, neo-liberal politikaların refah devleti uygulamalarını geri plana itmesi ve uluslararasılaşmanın gereği olarak gösterilen/uygulanan politikaların sermaye odaklı olması, 1980 öncesi yaşanan kentsel yoksulluğun daha da ağırlaşmasına neden olmuştur.

İkinci temel ekseninde ise göç, yoksulluğun nedeni olarak görülmektedir. Buna göre göç sonucu kentlere gelen nüfus kırdakinden çok daha kötü şartlarda yaşamaya başlamıştır. Zira kırsal alanda birtakım yoksunluklar olmasına rağmen en azından geçimlik üretim ile yaşamı idame ettirilebilme şansı mevcut iken, göçmenlerin geldikleri kentte çoğu zaman bu imkândan da mahrum kaldıkları görülmektedir. Bu yargı özellikle zorunlu göç ile kentlere gelen göçmenlerde somutlaşmaktadır. Türkiye'de de 1990 sonrasında görüldüğü gibi, zorunlu göçle, kitlesel ve zincirleme bir şekilde kentlere akın eden göçmenlerin, kente tamamen hazırlıksız ve birikimsiz gelmesi, kentsel alanlarda işgücü fazlalığı, bütünleşememe ve yoksulluk görüntülerini geçmişten çok daha fazla hissedilir hale getirmiştir. Nitekim Işık ve Pınarcıoğlu'nun (2003) Sultanbeyli üzerinde yaptığı araştırmada da genelde yoksulluk tablosunun ağırlaştığı ve zorunlu göçmenlerin de yoksulluğun en dip noktasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine zorunlu göçün sonuçlarının en fazla hissedildiği kentlerden biri olan Mersin'de, Göktürk ve Akkaya (2006) tarafından yapılan araştırmada da yoksulluğa bağlı olarak bütünleşememe görüntülerinin toplumsal yapıda ağırlık kazandığına dair veriler sunulmuştur.

Bu temelde de göç olgusu, kimi zaman, zorunlu göçlerde olduğu gibi, yoksulluğa neden olan bir görüntü sergilerken, kimi zamanda yoksulluk, mevsimlik göçlerde olduğu gibi, göçe neden olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada zorunlu göçün yarattığı yoksulluğun etkilerinin en fazla hissedildiği kentlerden biri olan Mersin'de ve yoksulluğun yarattığı göçün hissedildiği bir turizm kenti olan Marmaris'te yapılan alan araştırmalarından elde edilen verilerle yoksulluk ve yoksunluk görüntüleri ortaya konulacaktır.

Araştırma Alanları ve Bulguları

MERSİN 2006: "Zorunlu Göç ve Yoksulluk"

Araştırma alanlarının ilki, kentsel nüfusu göç sonucu oluşmuş, 1990 sonrasında yaşanan zorunlu göç sürecini en fazla hissedilen ve bölgelerarası göçte ilk sıralarda yer alan Mersin kent merkezidir. DİE verilerine göre 1980 yılında 221.861 olan Mersin kent merkezi nüfusu, 1990 yılında 422.357'ye ve nihayet 2000 yılındaki nüfus sayımına göre 537.642'ye yükselmiştir. 5216 sayılı Kanun ile sınırlarının genişlemesiyle Büyükşehir Belediyesinin nüfusu, araştırmanın yapıldığı dönemde 714.784 (www.mersin.gov.tr) iken 2008 verilerine göre kent merkezi nüfusu 807.694 olmuştur (www.tuik.gov.tr).

Mersin 2006 Araştırma Bulguları*

Literatürde, sıklıkla eğitim durumu ve cinsiyet, yoksulluk/yoksunluk ve bunlarla ilişkili birtakım sosyo-ekonomik eksikliklerin kısır döngüsel ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Araştırmaya katılanların cinsiyet ve eğitim durumlarına bakıldığında, aşağıdaki Tablo'dan izlenebileceği gibi, % 23,2'si kadın, % 76,8'i erkektir. Araştırma grubunun % 1'i okuma yazma bilmediğini belirtmişken, % 3,2'si sadece okuma yazma bildiğini ama herhangi bir eğitim almadığını, % 28,4'ü ilkokul eğitimi aldığını, % 18,7'si ortaokul, % 31'i lise ve % 17,7'si üniversite eğitimi aldıklarını belirtmiştir.

Tablo 1: Eğitim Durumu * Cinsiyet				
Değişken		Cinsiyet %		Toplam %
		Erkek	Kadın	
Eğitim durumu %	Okuma yazma bilmiyor		1,0	1,0
	Okuma yazma biliyor	2,9	0,3	3,2
	İlkokul	22,3	6,1	28,4
	Ortaokul	15,2	3,5	18,7
	Lise	21,9	9,0	31,0
	Üniversite	14,5	3,2	17,7
Toplam %		76,8	23,2	100,0

Araştırmaya katılanların Mersin'de yaşama süreleri kentin oluşum ve gelişim süreci hakkında önemli veriler sunmaktadır. Buna göre;

Tablo 2: Mersin'de Yaşama Süresi	
Değişken	Yüzde (%)
0-5 Yıl	11,6
6-10 Yıl	11,9
11-15 Yıl	18,1
16-20 Yıl	15,5
21 Yıldan Fazla	17,4
Doğduğumdan Beri	25,5
Toplam	100,0

Tablodan da izlenebileceği gibi araştırma kitlesinin % 41,6'sı son on beş yıl içinde Mersin'e göç etmiş olup bunların % 11,6'sı 0-5 yıl, % 11,9'u 6-10 yıl, % 18,1'i de 11-15 yıldan beri Mersin'de yaşamaktadır. Yine ankete katılanların % 32,9'u 1990 öncesi Mersin'e göç etmiş olduğunu belirtmişken,

* Mersin 2006 verileri yazarın Muğla Üniversitesi S.B.E Kamu Yönetimi bölümünde hazırladığı "Türkiye'de İç Göçün Kentel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği" isimli yüksek lisans tezinde yapılan saha araştırmasından elde edilen ham verilerden derlenmiştir. Bu araştırma kapsamında 310 haneyle yüz yüze görüşülmüştür.

% 25,5'i ise doğduğumdan beri Mersin'de yaşıyorum yanıtını vermişlerdir. Bu durumda Mersin kentinde yaşayanların yaklaşık 3/4'lük kesimi kente göç ederek gelmiştir. Göç ve yoksulluk arasındaki karşılıklı neden sonuç ilişkisi çerçevesinde düşünüldüğünde aşağıdaki tablo önem arz etmektedir.

Tablo 3: Mersin'e Göç Edenlerin Göç Nedeni	
Değişken	Yüzde (%)
Tayin	6,9
İşi gereği	26,4
Geçim sıkıntısı	20,8
Çocukların okulu	1,7
Olanaklar fazla	15,2
Kan davası	2,6
Can güvenliği	2,2
Olaylar nedeni ile	17,7
Evlilik	4,3
Üniversite	1,3
Akrabalar burada	0,9
Toplam	100,0

Buna göre Mersin kentinde yaşayanların % 25,5'i kente göç etmedikleri ve kentin yerlisi olduğu bulgusu çerçevesinde, araştırmaya katılanlardan Mersin'e göç ettiğini belirtenlerin 1/3'ü tayin ve işinin gereği olarak, % 22,5'i zorunlu göç gerekçelerinden (memleketindeki olaylar, can güvenliği, kan davası) dolayı Mersin'e göç ettiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında göç edenlerin % 20,8'i geçim sıkıntısı, % 15,2'si kentteki sosyal olanakların fazlalığı, % 4,3'ü evlilik, % 1,3'ü üniversite eğitimi, % 0,9'u ise akrabalarının Mersin'de olması nedeniyle Mersin'e göç ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda göç gerekçeleri ne olursa olsun göçmenlerin kentte tutunabilmeleri, geçimlerini sağlayabilmeleri için istihdam edilmeleri gerekmektedir.

Bu bağlamda kente göç edenlerin herhangi bir işe sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Buna göre; araştırma kitlesinden kente göç ile gelenlerin % 5,2'si işsiz olduklarını belirtmişken bu oran kentin yerlilerini de içeren ve "göç etmeyenler" olarak tanımlananlarda % 3,8 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanında göç edenler arasında sürekli (memur, esnaf, sürekli işçi, tüccar, profesyonel meslek, emekli) bir işe ve gelire sahip olanların oranı % 58 iken bu oran göç etmeyenlerde % 74,8 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca göç etmeyenlerde Tarım işçisi ve Gündelikli-işçi bulunmaması dikkat çekicidir (bkz. Tablo 4).

<i>Değişken</i>	Göç Edenler	Göç Etmeyenler	Genel
	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)
Memur	5,6	11,4	7,1
Esnaf	30,7	36,7	32,3
Sürekli-işçi	10,0	12,7	10,6
Günelikli-işçi	11,3	-	8,4
Tarım işçisi	0,9	-	0,6
Çiftçi	0,4	2,5	1,0
Tüccar	1,7	3,8	2,3
Tablaci	4,8	1,3	3,9
Profesyonel meslek	2,6	1,3	2,3
Öğrenci	8,7	5,1	7,7
Ev kadını	10,8	12,7	11,3
Emekli	7,4	8,9	7,7
İşsiz	5,2	3,8	4,8
Toplam	100	100	100

Bu tablodan göçmenlerin yaklaşık % 42'sinin düzenli bir gelir sağlayıcı sürekli istihdam olanaklarından mahrum olduğu görülmektedir. Bu tablonun asıl vahameti ise kente hazırlıksız ve birikimsiz göç ettirilen zorunlu göçmenler üzerinde görülmektedir. Zira kentte birikimsiz olan zorunlu göçmenler istihdam olanaklarından da mahrum kalınca kentsel yoksulluk görüntülerinin en uç noktasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla ailede, çocuklar da dâhil olmak üzere, gelir sağlamak için çaba sarf etmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda "haneye gelir getiren kişi sayısı" araştırmaya katılanlara sorulmuştur. Elde edile bulgulara göre;

<i>Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzde (%)</i>
1	56,5
2	30,6
3	8,4
4	3,2
5	0,6
6	0,3
7	0,3
Toplam	100,0

Araştırma kitlesinin % 56,5'i hanede gelir getiren kişi sayısını bir olarak belirtmişken, % 30,6'sı iki ve % 12,8'i üç ve üzeri olarak belirtmiştir. Ayrıca yine bulgulara göre araştırmaya katılanların % 5,2'si gelir getirenler içinde çocukların da bulunduğunu bildirmiştir. Tüm bunlarla birlikte yoksulluk tablosunun en temel göstergesi olan hane aylık gelirleri sorulduğunda;

Tablo 6: Aylık Gelir (YTL)			
Değişken	Göç Edenler	Etmeyenler	Genel
	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)
0-200	3,0	-	2,3
201-350	8,2	2,5	6,8
350-500	23,4	19,0	22,3
501-700	26,0	20,3	24,5
701-1000	17,3	29,1	20,3
1001-1500	11,7	15,2	12,6
1501-2500	6,9	8,9	7,4
2501 ve üzeri	3,5	5,1	3,9
Toplam	100	100	100

Bu tabloda, kente göçle gelenler ile göç etmeyenler arasında gelir yönünden farklılık ilk olarak göze çarpmaktadır. Genel olarak göç etmeyenlerin kente göç ile gelenlere göre görece daha iyi gelir elde ettikleri görülmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi araştırmaya katılanlardan göç ettiğini bildirenlerin % 60,6'sının aylık hane gelirlerinin (araştırmanın yapıldığı dönemde) Türk-İş'in belirlediği 4 kişilik bir ailenin aylık sınırının altında veya civarında olduğu görülmektedir. Bu durum göç etmeyen nüfusta da % 41,8 olarak gerçekleşmektedir. Bu tablo araştırma kitlesinin sosyal güvenceleri ile de paralellik arz etmektedir.

Tablo 7: Sosyal Güvenlik Kurumu			
Değişken	Göç Edenler	Etmeyenler	Genel
	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Yüzde(%)
Yok	30,3	17,7	27,1
Yeşil kart	14,7	7,6	12,9
Bağ-kur	23,8	25,3	24,2
SSK	19,9	35,4	23,9
Emekli Sandığı	8,7	11,4	9,4
Özel sigorta	2,6	2,5	2,6
Toplam	100	100	100

Tablodan görüldüğü üzere araştırma kitlesinden göç edenlerin yaklaşık 1/3'ünün sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Bu durum göç etmeyenlerde % 17,7 olarak hesaplanmıştır. Bunun yanında göç edenlerin % 14,7'si Yeşil Karta sahipken, göç etmeyenlerin % 7,6'sı Yeşil Kart sahibidir. Bu tablodan gelir durumunda olduğu gibi sosyal güvencede de göç etmeyenlerin görece daha iyi durumda olduğu görülmektedir.

Bu bulgular çerçevesinde özellikle göçmenlerin, kentte yoksulluk ve geçim sıkıntısı kaskacında yaşadığı görülmektedir. Bu noktada araştırma kitlesinin geçim sıkıntısı karşısında kimden/nerden maddi destek aldığı sorulmuştur. Buna göre;

Tablo 8: Geçinemediğinizde Öncelikle Kimden Maddi Destek Alırsınız	
<i>Değişken</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Ailemden	64,8
Komşudan, eş-dosttan	6,5
Devlet (valilik vb.) yardım kurumlarından	1,0
Diğer yardım kurumları(dernek, parti vb.)	0,3
Üyesi olduğum cemaat, aşiret, dernek vb.	0,6
Bankadan kredi	13,2
Hiç kimseden	12,9
Diğer	0,6
Toplam	100,0

Araştırmaya katılanların % 12,9'u geçinemediğinde hiç kimseden maddi destek almadığını bildirirken, % 64,8'i ailesinden, % 6,5'i komşusundan ve eşinden dostundan maddi destek aldıklarını bildirmiştir. % 1'i devlete bağlı kurum ve kuruluşlardan, % 0,3'ü dernek, parti vb. kurumlarından, % 0,6'sı üyesi olduğu cemaat, aşiret, derneklerden, % 13,2'si ise bankadan kredi olarak ihtiyaç duyduğu maddi desteği sağladığını, yine araştırmaya katılanların % 0,6'sı ise diğer kurumlardan veya kişilerden maddi destek sağladıklarını bildirmişlerdir. Bu tablo özellikle dayanışma ağlarının önemini ortaya koymaktayken, "kırsal alanla ilişki" sorusu bu tarz ağları daha net olarak ortaya koymaktadır. Buna göre;

Tablo 9: Kırsal Alanla İlişki	
<i>Değişken</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Kendimiz tarımla uğraşıyoruz	6,5
Tarla, bahçe, ev vb. mülküm ve gelirim var	8,1
Mülküm var, gelirim yok	11,0
Akrabalarım var, erzakım gelir	9,4
Akrabalarım var her sene gider gelirim	17,7
İlişkim yok	46,5
Akrabalarım var ama ilişkim yok	1,0
Toplam	100,0

Araştırmaya katılanların % 46,5'i kırsal alanla ilişkisinin bulunmadığını belirtirken, % 17,7'si kırsal alanda akrabalarının olduğunu ve her sene gidip geldiğini belirtmiş, % 11'i ise kırsal alanda mülklerinin olduğunu ancak gelirlerinin bulunmadığını aktarmıştır. Yine araştırmaya katılanların % 9,4'ü kırsal alanda akrabalarının, yakınlarının olduğunu ve buradan erzakının geldiğini, % 8,1'i kırsal alanda hem mülkünün bulunduğunu hem de gelirinin geldiğini bildirirken, % 6,5'i ise kendisinin tarımla uğraştığını, % 1'i de akrabalarının olduğunu ama ilişkisinin olmadığını bildirmiştir. Bu verilere göre Mersin'de yaşayan hanelerin % 50 dolayında bir bölümünün kırsal alan ile bağı farklı düzeylerde sürmektedir.

Tüm bu verilerden, kentsel alanında göç izlerinin ve buna bağlı olarak yoksulluk görüntülerinin belirgin olduğu Mersin’de, yaşanan sıkıntının boyutu öğrenilmek istenmiştir. Elde edilen bulgulara göre;

Tablo 10. Kendiniz ve Ailenizle İlgili Sıkıntılarınız	
Değişken	Yüzde (%)
Yok	28,1
Ekonomik	51,9
Kültürel	3,5
Sosyal	6,1
Siyasal	4,2
Ekonomik ve sosyal	2,3
Hepsi	3,9
Toplam	100,0

Araştırmaya katılanların % 54,2’si kendilerine ve ailelerine ilişkin sıkıntılarının ekonomik kökenli olduğunu belirtirken, % 8,4’ü bu sıkıntılarının temel nedeninin sosyal içerikli olduğunu belirtmiştir. % 4,2’si siyasal sebeplerden dolayı kendisinin ve ailesinin sıkıntı çektiğini belirtirken, % 3,9’u bu soruya hepsi(ekonomik, kültürel, sosyal, siyasal) yanıtını vermiş, % 3,5’i bu sıkıntılarının temelini kültürel nedenlerin oluşturduğunu belirtirken, % 28,1’i ise kendilerine ve ailelerine yönelik sıkıntılarının bulunmadığını belirtmişlerdir.

Sunulan bulgulardan kentlerde yaşanan yoksulluk tablolarının netleştiği ve bunun yanında yoksulluğun kentsel alanlarda yaşanan birtakım sıkıntılarının hem nedeni hem de sonucunu teşkil ettiği görülmüştür. Bu temelde yoksulluk sorunsalının toplumda nasıl algılandığı sınıanmış ve araştırma grubuna yoksulluğun nelere neden olduğu sorusu yöneltmiştir.

Tablo 11: Sizce Yoksulluk	
Değişken	Yüzde (%)
Suç oranını arttırır	56,8
Kalıcıdır değişmez	7,4
Etnik ayrışmayı körükler	6,1
Milliyetçiliği körükler	6,5
Dışlanmışlıktır	6,5
Tembelliktir	6,5
Diğer	1,3
Etnik ayrışmayı- milliyetçiliği körükler	9,0
Toplam	100,0

*(Birden fazla yanıt verilmiştir.)

Buna göre ankete katılanların % 56,8’i bu soruya yoksulluk suç oranını arttıran bir etkidir yanıtını verirken, % 7,4’ü yoksulluğun kalıcı ve değişmez olduğunu belirtmiş, % 21,6’sı etnik ayrışmayı ve milliyetçiliği körüklediğini, %

6,5'i yoksulluğu dışlanmışlık olarak nitelendirdiğini, % 6,5'i yoksulluğu tembellik olarak algıladıklarını belirten yanıtlar vermişlerdir.

Bu çerçevede araştırma kitlesinin yoksulluğun suç oranını arttırdığı düşüncesi, son yıllarda Mersin'de kapkaç/çete/mafya artışında en belirleyici faktör olarak neleri gördükleri sorusu ile sınanmıştır. Buna göre;

Değişken	Yüzde (%)
Yoksulluk	23,9
Göç	24,5
İşsizlik	28,4
İnançsızlık	8,1
Eğitimsizlik	15,2
Toplam	100,0

Tablodan da görülebileceği gibi ankete katılanların % 52,3'ü son yıllarda Mersin'deki kapkaç/çete/mafya artışında en belirleyici faktörün işsizlik ve buna bağlı olarak yoksulluk olduğunu belirtirken, % 24,5'i bu nedeninin göç olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte % 15,2'si eğitimsizliği, % 8,1'i ise inançsızlığı en belirleyici faktör olarak belirtmişlerdir. Bu noktada yoksulluğun bir farklılaşma ve dışlanma yaratıp yaratmadığı, bu temelde de farklı muameleyi hak edenlerin olup olmadığı, varsa nedeni sorulmuştur.

Değişken	Yüzde (%)
Farklı muamele yoktur	6,5
Farklı kültürel/etnik kökene sahip olmak	28,4
Farklı sosyal statülerde olmak	10,0
Yabancı olmak	3,2
Yoksul olmak	11,3
Eğitimsiz olmak	15,2
Farklı kültürel etnik köken-farklı sosyal statü	5,5
Farklı kültürel etnik köken-yoksul olmak	7,1
Yoksul-eğitimsiz olmak	8,4
Hepsi	4,5
Toplam	100,0

*(Birden fazla yanıt verilmiştir.)

Buna göre araştırmaya katılanların % 6,5'i Türkiye'de farklı muamele uygulamasının olmadığını belirtirken, % 93,5'i Türkiye'de farklı muamelenin olduğu yanıtını vermişlerdir. Farklı muamelenin nedeni olarak da % 41'i farklı kültürel etnik kökene sahip olmak, % 26,8'i yoksul olmak, % 23,6'sı eğitimsiz olmak, % 15,5'i farklı sosyal statülerde olmak, % 4,5 ise hepsi(farklı kültürel etnik kökene sahip olmak, farklı sosyal statüye sahip olmak, yabancı olmak, yoksul olmak, eğitimsiz olmak) yanıtını vermişlerdir.

Bütün bu tablolardan yola çıkarak, 1990 sonrasında yoğun göçe maruz kalan Mersin kent merkezinde, göçe, özellikle zorunlu göçe, bağlı olarak yoksulluk tablosunun belirginleştiği ve göçmenlerin kentte sosyo-ekonomik sıkıntılarla baş edebilmek için enformelleşmeden başlayıp suça bulaşmaya kadar uzanan bir şeritte hareket etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Kuşkusuz bu tablonun altında, kendi vatandaşına ilgisiz kalan “sosyal görünümlü” devletin umarsızlığı ve 1980 sonrası yaşama geçirilen neo-liberal politikaların kentler üzerindeki hâkimiyetinin etkisi vardır.

Mevsimlik Göç

Yoksulluk göç ikileminde bir diğer kısır döngü ise Mevsimlik göçlerde yaşanmaktadır. Türkiye’de bu göç türü ağırlıklı olarak özellikle tarım sektöründe görülmekteyken son yıllarda buna ek olarak turizm sektörü de mevsimlik istihdam yaratmada önemli bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda da turizmde yaşanan mevsimlik göç, özellikle genç nüfus için dönemsel olarak işsizlik ve yoksulluktan kurtulmaya ek olarak birtakım “sosyal ilişkiler” geliştirmenin kaynağı olarak da görülmektedir.

Bu çerçevede turizmde yaşanan mevsimlik göç olgusunun sosyo-ekonomik etkilerinin incelenmesi için Türkiye turizminin lokomotif mekânlarından ve sezonluk çalışma amaçlı göçte önemli bir merkez olan Marmaris araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklem seçiminde Marmaris İlçe Emniyet Müdürlüğü Kimlik Bildirim Merkezi’nden alınan bilgiler doğrultusunda Marmaris merkezde 2006 sezonu içinde çalışan 2053 kişinin 240’ına anket uygulaması yapılmıştır.

Marmaris 2006: “İşiltılı Yaşamın Ardındaki Yoksunluk”

Araştırmaya katılanları demografik verilerine bakıldığında, Tablo’dan da görülebileceği üzere örneklem grubunun % 23,3’ü kadın ve % 76,7’si erkektir. Bunun yanında;

<i>Değişken</i>		Cinsiyet %		Toplam %
		Kadın	Erkek	
Eğitim Durumu %	Okuma yazma bilmiyor		0,8	0,8
	İlkokul	2,9	13,8	16,7
	Ortaokul	2,9	15,0	17,9
	Lise	7,9	33,3	41,2
	Üniversite	9,6	13,8	23,3
Toplam %		23,3	76,7	100,0

Araştırma kitlesinin % 0,8'i okuma yazma bilmediğini, % 16,7'si İlkokul, % 17,9'u Ortaokul, % 41,3'ü Lise, % 23,3'ü Üniversite eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte araştırmaya katılanların yaş ortalaması 26 olarak hesaplanmıştır. Bu verilerden turizm sektöründe daha çok genç nüfusun istihdam edildiğini görülmektedir.

İstihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, araştırma grubunun % 40,4'ü Bar/Restoran vb. yerlerde, % 35'i Otel/Pansiyon vb. sektörlerde, % 17,1'i Toptan perakendecilerde, % 7,5'i Seyahat acentesi vb. alanlarda istihdam edildiği görülmektedir.

	Yüzde (%)
Bar/Restoran vb..	40,4
Otel/Pansiyon vb	35,0
Seyahat acentesi	7,5
Toptan perakendeciler	17,1
Toplam	100,0

Bu bağlamda mevsimlik göçmenlere hangi bölgeden geldikleri ve yaptıkları iş sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre özellikle geldikleri bölgelere bakıldığında yoksulluğun neden teşkil ettiği göç türünü ortaya koyan bulgular elde edilmiştir. Buna göre;

Değişken	Bölge								Toplam %
	Marmara	Ege	İç Anadolu	Kara Deniz	Akdeniz	Güney Doğu Anadolu	Doğu Anad.	Muğla	
İstihdam									
Tezgâhtar	0,4	2,1	0,4	0,4	0,4	7,9	1,3	2,9	15,8
Garson	1,7	1,7	1,3		5,8	6,7	1,7	2,5	21,3
Kat Görevlisi		1,7	0,8		0,8	2,1		2,1	7,5
Resepsiyonist		0,8	2,1		1,3	0,4		1,3	5,8
Komi			0,4	0,4	2,1	5,0		0,4	8,3
Aşçı	0,4	0,4	1,3		0,8	2,9	0,8	0,4	7,1
Teknisyen		0,8	1,3			0,8		0,4	3,3
Teşrifat	0,4	1,3	0,4	0,4	0,4	0,8		0,8	4,6
Barmen		0,8	1,3		1,7	1,7	0,4	0,4	6,3
Rehber	1,3	0,4						0,4	2,1
Güvenlik		0,4	0,4	0,8		0,8	0,8	0,4	3,8
Kuaför	0,4	0,8				0,4	0,4		2,1
Tur/Seyahat Acentesi vb.	1,3	1,7	0,4	0,8	0,8				5,0
Animasyon	1,7	0,4				0,4			2,5
Yönetici	0,8	1,3						0,8	2,9
Müzişyen	0,4				0,4	0,8			1,7
Toplam	8,8	14,6	10,0	2,9	14,6	30,8	5,4	12,9	100

Tablodan da izlenebileceği gibi araştırma kitlesinin % 21,3'ü Garson,% 15,8'i Tezgâhtar, % 8,3'ü Komi, % 7,5'i Kat görevlisi, % 7,1'i Aşçı, % 6,3'ü Barmen, % 5,8'i Resepsiyonist, % 5'i Tur/Seyahat acentesi vb yerlerde, % 4,6'sı Teşrifatta, % 3,8'i Güvenlik görevlisi olarak çalışmaktadırlar. Yine Tablodan görülebileceği gibi araştırma kitlesinin yaklaşık 1/3'ü Güneydoğu Anadolu Bölgesinden, % 14,6'sı Akdeniz, % 14,6'sı Ege, % 8,8'i Marmara, % 5,4'ü Doğu Anadolu ve % 2,9'u Karadeniz bölgelerinden Marmaris'e çalışmaya gelmişken, % 12,9'u ise Muğla İline bağlı yerleşim birimlerinden Marmaris'e mevsimlik olarak göç etmiştir.

Bu noktada mevsimlik olarak Marmaris'e çalışmaya gelenlerin yaklaşık 1/3'ünün Güneydoğu Anadolu bölgesinden dönemsel olarak göç etmiş olmaları, bölgenin sosyo-ekonomik yapısıyla yani bölgede süregelen yoksulluk ve yoksullukla ile ilişkilendirilebilecek yoksunluk ile ilgili bir durumdur. Bu tablo özellikle mevsimlik göçlere yoksulluğun neden olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Yine yukarıdaki tablodan Akdeniz ve Ege bölgelerinin de mevsimlik göç veren bölgeler arasında ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu durum her iki bölgenin de son dönem göç hareketlerinde önemli duraklar olması ile ilişkilendirilebilecekken, 1990 sonrası göçlerin kırsal yoksulluğunun Batı'daki bölge kentlerine taşınmasının nicel bir göstergesi olarak da değerlendirilmelere olanak tanımaktadır.

		Aylık Gelir (TL)						Toplam
		0-400	401-600	601-800	801-1000	1001-1500	1501 ve üzeri	
Geldiği Bölge	Marmara		0,4	1,3	3,8	0,4	2,9	8,8
	Ege	0,4	3,8	2,5	3,3	2,9	1,7	14,6
	İç Anadolu		1,7	4,2	3,8		0,4	10,0
	Karadeniz		0,8	0,4	0,8	0,4	0,4	2,9
	Akdeniz	0,8	4,6	5,0	2,5	1,7		14,6
	Güneydoğu	5,4	6,3	7,1	3,3	4,6	4,2	30,8
	Doğu Anadolu	0,8	0,4	1,7	0,4	1,7	0,4	5,4
	Muğla	3,8	2,9	1,7	1,3	1,3	2,1	12,9
Toplam	11,3	20,8	23,8	19,2	12,9	12,1	100,0	

Sunulan veriler çerçevesinde mevsimlik göçmenlerin gelir durumunu incelediğimizde çalışanların % 11,3'ü 400 TL'nin altında, % 20,8'i 401-600 TL, % 23,8'i 601-800 TL olarak gelir beyanında bulunmuşlarken, % 25'i 1000 TL'nin üzerinde gelir elde ettiklerini belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi araştırmaya katılanlardan yaklaşık 1/3'ü mevsimlik olarak çalıştıkları Marmaris'te, (araştırmanın yapıldığı dönemde) Türk-İş'in açıkladığı açlık sınırının altında gelir elde etmektedirler. Yine Tablodan görüldüğü gibi açlık sınırının altında gelir beyanında bulunanların 1/3'ünden fazlasını Güneydoğu

Anadolu Bölgesinden Marmaris'e çalışmaya gelenler oluşturmaktayken, bununla birlikte Mevsimlik göçmenlerin istihdam durumu ile aylık gelirleri karşılaştırıldığında özellikle Komi, Kat görevlisi ve yeni işe başlayan Garsonların 600 TL'nin altında yani açlık sınırının altında gelir elde ettikleri görülmektedir. Bu tablo göçmenlerin sosyal güvenlik durumları ile de paralellik göstermektedir. Buna göre;

<i>Değişken</i>	Sosyal Güvenlik Kurumu (%)						Toplam %
	Yok	Yeşil Kart	SSK	Bağ-Kur	Emekli Sandığı	Özel Sigorta	
Tezgâhtar	5,0	0,8	5,4	4,2	0,4		15,8
Garson	8,8	0,4	10,8	1,3			21,3
Kat Görevlisi	2,1		5,0	0,4			7,5
Resepsiyonist			5,4			0,4	5,8
Komi	5,4	0,8	,8	1,3			8,3
Aşçı	1,7		4,6	0,8			7,1
Teknisyen			3,3				3,3
Teşrifat	1,3	0,4	2,1	0,8			4,6
Barmen	3,3	0,4	2,5				6,3
Rehber			1,7			0,4	2,1
Güvenlik			3,8				3,8
Kuaför	1,7	0,4					2,1
Tur/Seyahat Acentesi vb.	0,8		3,3	0,8			5,0
Animasyon	0,8		1,7				2,5
Yönetici			2,5	0,4			2,9
Müziyen	1,7						1,7
Toplam	32,5	3,3	52,9	10,0	0,4	0,8	100,0

Marmaris kent merkezinde turizm sektöründe istihdam edilen nüfusun yaklaşık 1/3'ü sosyal güvenceden yoksun olarak çalıştırılmaktadır. Sosyal güvencesi olanların % 3,3'ü Yeşil kart, % 52,9'u SSK, % 10'u Bağ-Kur'lu olduklarını belirtmişlerdir. Sosyal Güvenlik Kurumu ile İstihdam durumunu karşılaştırır isek, özellikle Komilerin ¾'ü, Garsonların % 43'ü, Barmenlerin % 58'i, Müziyenlerin ise tamamı sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadır. Araştırmaya katılanların geldikleri bölgeler ile sosyal güvencelerini birlikte değerlendirdiğimizde Güneydoğu Anadolu bölgesinden gelenlerin yaklaşık yarısı sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadır.

Bununla birlikte göçmenlerin bu sezon için Marmaris'te çalışma süreleri Tablodan izlendiğinde;

<i>Değişken</i>	Bu Sezon Çalışma Süresi (Ay)									Toplam	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Geldikleri Bölge	Marmara			0,8	0,8	2,5	4,2	0,4			8,8
	Ege		0,4	0,4	1,3	2,9	8,3	0,8	0,4		14,6
	İç Anadolu			2,1	0,4	2,1	4,2	0,4	0,4	0,4	10,0
	Karadeniz				0,8	1,3	0,8				2,9
	Akdeniz	0,4			0,4	2,9	8,3	2,1	0,4		14,6
	Güneydoğu	1,3	0,8	2,5	4,6	5,0	11,7	3,3	0,8	0,8	30,8
	Doğu			0,4		0,8	3,3	0,8			5,4
	Muğla			0,8	1,3	3,3	6,3	0,8	0,4		12,9
Toplam	1,7	1,3	7,1	9,6	20,8	47,1	8,8	2,5	1,3	100	

Araştırma kitlesinin 3/4'ünden fazla kısmının Marmaris'te en fazla altı ay istihdam edildiği görülmektedir. Bu bağlamda araştırma kitlesinin 1/3'ünün çalıştıkları dönem boyunca açlık sınırının altında ve sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmalarının bile dönemsellik arz ettiği görülebilmektedir. Bu durum mevsimlik göçmenlerin yılın geri kalan dönemlerinde daha kötü koşullar altında buldukları değerlendirmesine neden olabilmektedir.

Bu değerlendirme göçmenlerin memleketlerinden mevsimlik ayrılma nedenleri ile de paralellik göstermektedir. Buna göre;

<i>Değişken</i>	Geldiği Bölge									Toplam %
	Marmara	Ege	İç Anadolu	Karadeniz	Akdeniz	Güneydoğu	Doğu Ana.	Muğla		
Neden memleketinizden mevsimlik ayrılıyorsunuz	İş imkânları yetersiz	4,2	3,8	4,6		3,8	10,4	2,9	5,0	34,6
	Geçim sıkıntısı	0,8	2,1	1,7	0,8	1,3	3,3	0,4	2,1	12,5
	Memleketimden sürekli ayrılma olanağım yok	0,4	0,8			0,4	0,4		0,4	2,5
	Sezonluk gelirim yıllık yeterli	0,8	3,3	0,4	1,3		1,7		0,4	7,9
	Ailem memlekette ayrılmak istemiyor		0,4	1,3			0,4			2,1
	Memlekette geçimimi sağlayan mülkümün olmaması		0,4				0,8			1,3
	Marmaris'te sürekli çalışacak iş bulamadığımdan	1,3	0,8	0,4		0,8	1,3	0,4	3,8	8,8
	Memleketimde iş imkânı yetersiz /Geçim sıkıntısı çekiyorum	0,4	1,7	0,4	0,8	3,8	7,5	0,8	0,8	16,3
	Memleketimde iş imkânı yetersiz/ Sezonluk gelirim yeterli		0,4	0,4		2,1	2,9	0,4		6,3
	Memleketimde iş imkânı Yetersiz/ Marmariste sürekli iş yok	0,8	0,4	0,8		1,3	1,7			5,0

Geçim sıkıntısı çekiyorum/Marmaris'te çalışacak iş yok		0,4			1,3	0,4	0,4	0,4	2,9
Toplam	8,8	14,6	10,0	2,9	14,6	30,8	5,4	12,9	100

*Birden fazla yanıt verilmiştir.

Göçmenlerin dönemsel olarak memleketlerinden ayrılma nedenlerine baktığımızda % 78,9'unun memleketlerinde iş olanaklarının bulunmadığını, geçim sıkıntısı ve ekonomik nedenlerden dolayı Marmaris'e mevsimlik olarak çalışmaya geldiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte araştırmaya katılanların % 16,7'si Marmaris'te sürekli çalışacak iş bulamadığı, % 14,2'si sezonluk gelirinin yıllık geçimi için yeterli olduğu, % 2,5'i memleketlerinden sürekli ayrılma olanağı olmadığı, % 2,1'i ailesinin memleketinden ayrılmak istemediğinden dolayı mevsimlik olarak memleketlerinden ayrılmayı tercih ettiklerini bildirmişlerdir. Bu durum bölgeler bazında farklılaşmamaktadır.

Yine yukarıdaki tablolar ile paralellik gösteren bir diğer veri ise çalışmak için Marmaris'i tercih etme nedeninde görülmektedir. Buna göre;

Değişken	Geldiği Bölge								Toplam	
	Marmara	Ege	İç Anadolu	Karadeniz	Akdeniz	Güney Doğu	Doğu Anadolu	Muğla		
Çalışma Yeri Olarak Neden Marmaris'i Tercih Ettiniz	İş olanakları fazla	0,4	5,0	2,9	0,8	3,8	7,1	1,3	4,2	25,4
	Marmaris'in canlı görüntüsü	2,1	0,8	0,8		0,4	4,6	1,3	1,3	11,3
	Tanıdık hemşeriler var	2,1	2,5	2,5	0,4	4,2	8,8	0,4	0,4	21,3
	Sebepler yok her yer olabilir	0,8	1,3	0,4	0,4	2,1	2,1	0,4	0,8	8,3
	Memlekete yakın	0,4	0,4					0,8	4,2	5,8
	İyi kazanıyorum		2,1	0,8	0,4	0,4	2,5	0,4	0,4	7,1
	Yabancı turist fazla		0,4	1,3	0,4	0,4	2,5	0,4	0,4	5,8
	Sektörde iş olanakları fazla/Marmaris'in çekici görüntüsü	2,1		0,8	0,4	3,3	2,5	0,4	0,4	10,0
	Sektördeki iş olanakları fazla/İyi kazanıyorum	0,8	2,1	0,4			0,8		0,8	5,0
Toplam	8,8	14,6	10	2,9	14,6	30,8	5,4	12,9	100	

*Birden fazla yanıt verilmiştir.

Tablodan izlenebileceği gibi araştırmaya katılanların % 40,4'ü çalışma yeri olarak Marmaris'i tercih etmelerinin nedeni olarak sektördeki iş olanaklarının fazlalığını, % 21,3'ü Marmaris'in canlı ve ısıtılı görüntüsü olduğunu içeren yanıtlar vermişken, yine % 21,3'ü önceden gelen tanıdık ve hemşerileri olduğu, % 8,3'ü herhangi bir sebep bulunmadığını iş olanağının olduğu her yerin olabileceği, % 12,1'i iyi kazandığı, % 5,8'i ise yabancı turist fazla olduğu için Marmaris'i tercih ettiklerini bildirmişlerdir.

Bölgeler bazında değerlendirme yapıldığında özellikle göçün zincirleme boyutunu ön plana çıkaran "Tanıdık ve hemşeriler olduğu için Marmaris'e geldiğini" belirtenlerin Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerinden mevsimlik olarak çalışmaya gelenler olduğu görülmektedir.

Sunulan tüm bu veriler ışığında Mevsimlik olarak istihdam edilen göçmenlerin Marmaris'te karşılaştıkları sıkıntılara bakıldığında;

Tablo 22: Marmaris'te Karşılaştığınız Sıkıntılar	
Değişken	Yüzde (%)
Yok	24,6
Kültür farklılığı	6,3
Barınma Sorunu	4,6
Çalışma süresi fazla ücret düşük	13,8
Marmaris pahalı bir yer	10,4
Sosyal güvence yok	6,7
Kente uyum sorunu	2,5
İşlerin sıkıcı olması kalitesi düşük olması	4,6
Yabancı dil sorunu	2,5
Kültür farklılığı/Çok çalışıp az kazanma	4,2
Barınma sorunu/ Çok çalışıp az kazanma	8,8
Çok çalışıp az kazanma/Marmaris'in pahalı bir yer olması	5,4
Çok çalışıp az kazanma/Sosyal güvenliğin olmaması	5,8
Toplam	100,0

*Birden fazla yanıt verilmiştir.

Tablodan izlenebileceği gibi çalışanların % 38'i yapılan işte günlük çalışma süresinin fazla olmasına rağmen verilen ücretlerin düşüklüğü, % 12,5'i sosyal güvencesi olmadığı, % 13,4'ü barınma sorunu, % 4,6'sı verilen işlerin kalitesiz olması, % 10,5'i kültür farklılığı, % 10,4'ü Marmaris'in turizm nedeniyle pahalı bir kent olması, % 2,5'i kente uyum sorununda dolayı Marmaris'te sıkıntıları olduğunu belirtmişlerdir.

Tüm bunların yanında mevsimlik işçilerin sezon sonrası döndükleri memleketlerinde bir takım sıkıntılarla karşılaştıkları görülebilmektedir. Bu sıkıntıların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak uyum sorunlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çerçevede araştırmaya katılanlara sorulan sezon sonrasında memleketinize döndüğünüzde herhangi bir sorunla karşılaşılıyor musunuz sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen bulgulara göre;

Tablo 23: Marmaris'ten Memleketine Döndüğünde Karşılaştığınız Sıkıntılar	
Değişken	Yüzde (%)
Yok	40,0
Fiziksel değişimden dolayı	6,7
Ekonomik sıkıntılar	31,3
Marmaris'e alışmamdan memlekete uyum sorunu	10,4
Kültürel çatışma kaynaklı sorunlar	4,2
Fiziksel değişimden dolayı/Ekonomik sıkıntılar	3,8
Ekonomik sıkıntılar/Memlekete uyum sorunu	3,8
Toplam	100,0

Göçmenlerin % 38,5'i döndükleri memleketlerinde ekonomik sıkıntıları olduğunu, % 14,2'si Marmaris'in canlı ve ısıltılı yaşantısına alıştığından dolayı memleketindeki çevresiyle uyum sorunu olduğunu, % 10,5'i giyim kuşam gibi fiziksel değişiminden dolayı memleketlerinde sıkıntılarla karşılaştıklarını, % 4,2'si ise kültürel çatışma kaynaklı sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Marmaris'te mevsimlik işlerinin tam zamanlı olmasını isteyip istemedikleri sorulmuştur. Buna göre;

Tablo 24: Yaptığınız İşin Tam Zamanlı Olmasını İster miydiniz?	
Değişken	Yüzde (%)
Evet isterdim	82,1
Hayır İstemezdim	11,7
Fikrim yok	6,3
Toplam	100,0

Tablodan görüldüğü gibi araştırmaya katılanların % 82,1'i yaptıkları işin tam zamanlı olmasını istediğini, % 11,7'si ise istemediğini belirtmiştir. Böyle bir durum göçmenlerin döndükleri memleketlerindeki sıkıntıları ile birlikte düşünüldüğünde kendi içerisinde tutarlı bir tablo sergilemektedir.

Bununla birlikte yapılan işin tam zamanlı olmasını isteme nedenlerine bakıldığında göçmenlerin sezon sonunda döndükleri memleketlerindeki yoksulluk tablolarının vahametini de ortaya koymaktadır. Tablodan görüldüğü gibi;

Tablo 25: Yapılan İşin Tam Zamanlı Olmasını İsteme Nedeni	
Değişken	Yüzde (%)
Hayır İstemezdim	11,7
Memleketimde kışın geçimimi sağlayacak işimin olmaması	27,5
Marmaris'in hareketli yaşamını seviyorum	11,7
Sezonluk Gelirim Yüksek Olması	21,3
Sezonluk Gelirim yüksek/Marmaris yaşantısını seviyorum	6,3
Sezonluk Gelirim yüksek/Memleketimde işim yok	5,4
Marmaris'teki ortamı özleyorum/Memlekette işim yok	9,6
Sezonluk Gelirim yüksek/Marmaris'teki ortamı özleyorum	2,5
Memleketimdeki işler sıkıcı	2,1
Memlekete döndüğümde Marmaris'i özleyorum	1,3
Memleketimde toplumsal baskı fazla	0,8
Toplam	100,0

*Birden çok yanıt verilmiştir.

Mevsimlik göçmenlerin % 42,5'i memleketlerinde kışın geçimini sağlayacak işinin olmaması, % 35,5'i sezon içinde elde ettiği gelirinin memlekette göre yüksek olması, % 11,7'si Marmaris'in hareketli yaşamını

sevdiği, % 2,1'i memleketindeki işleri sıkıcı bulduğundan dolayı yaptıkları işin tam zamanlı olmasını istediklerini belirtmişlerdir.

Son olarak araştırmaya katılan mevsimlik işçilere kişisel hedeflerinin ne olduğu sorulduğunda;

Tablo 26: Kişisel Bir Hedefiniz Var Mı?	
Değişken	Yüzde
Kendi işini kurma	45,4
Kalifiye eleman olmak	10,4
Para biriktirmek	28,8
Yabancı ile evlenip yurt dışına gitmek	15,4
Toplam	100,0

Araştırmaya grubunun % 45,4'ünün kendi işini kurma, % 28,8'inin para biriktirmek, % 15,4'ünün yabancı ile evlenip yurt dışına gitmek, % 10,4'ünün bu sektörde kalifiye eleman olmak hedeflerinde olduğu görülmektedir. Özellikle turizmi bir basamak olarak görüp, yoksulluktan kurtulmak için bir yabancı ile evlenip yurt dışına çıkma hedefinde olanların turizm sektöründe görece yeni (son birkaç yılda) çalışanlardan oluştuğu, daha önceden sektörde çalışmaya başlayanların kendi işini kurma hedefine yöneldikleri görülmektedir.

Sonuç Yerine

Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra yaşanan kırdaki çözülme görece daha iyi yaşam koşullarına ulaşma hedefini yakalayamamış ve kırsal alandaki yoksulluk görüntülerinin kentsel alanlara taşındığı görülmüştür. Bu durum yıllar içerisinde artarak devam etmiş ve kentsel alanlarda yoksulluk tablolarının günden güne ağırlaştığı ve yoksulluğun neredeyse kronikleştiği bir durumun oluştuğu görülmüştür. Bu tablo mekân farkı olmaksızın hemen hemen göç alan bütün kentlerde ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede yukarıdaki tablolarda sunulan verilere bakıldığında farklı gerekçelerle göçlerin iki kentte de aynı durumun yaşandığı görülmektedir. Buna göre turizmin önemli mekânlarından olan Marmaris'te elde edilen bulgulara bakıldığında istihdam edilen nüfusun büyük bir kısmı memleketlerindeki iş imkânlarının yetersizliği ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle mevsimlik göç ettiğini bildirmiştir. Göçmenlerin Marmaris'e çalışmak için gelmelerindeki en büyük etkenin görece daha iyi gelir elde etme amacı taşımasına rağmen bu amaçlarına çoğu zaman ulaşamadıkları ve 1/3'ünün açlık sınırının altında ve sosyal güvenceden yoksun olarak çalıştıkları görülmektedir. Bununla birlikte mevsimlik istihdam edilen göçmenlerin gelirlerinin düşüklüğüne rağmen esnek ve çok uzun çalıştırılmaları ayrıca ekonomik sorunların yanında sosyo-kültürel olarak da sorunlar yaşamaları göçmenlerde dışlanmışlık duygularının oluşmasına neden olmaktadır.

Mersin araştırma bulgularına bakıldığında kentin büyük bir kısmının göçle geldiği ve bunların içerisinde de 1990 sonrası zorunlu göç edenlerin önemli yere sahip olduğu görülmektedir. Kente göç ile gelenlerin önemli bir kısmının sürekli iş ve gelire sahip olmamaları ve bu doğrultuda açlık sınırının altında gelir elde etmeleri, yine bununla ilişkili olarak 1/3'ünün sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaları ve kentin yarısından fazlasının kentteki sıkıntılarının kökeninde ekonomik sıkıntılarının bulunduğu belirtilmesi, yoksulluğun kentte toplumsallaşmasının göstergesi olarak değerlendirilebilecekken, zorunlu göçmenlerin kente hazırlıksız gelmeleri ve biraradalık duygusunun verdiği güvenle göçün belirli mekânlarda toplanması ve toplandıkları mekânların kentin en yoksun ve yoksul bölümlerini oluşturması, yoksulluğun mekânsallaşmasının da bir göstergesidir. Bu noktada Mersin'de hem toplumsal hem de mekânsal yoksulluğun görüldüğü söylenebilmektedir.

Son söz olarak şu söylenebilir ki araştırma alanlarımız olan Mersin ve Marmaris bulgularının ayrı ayrı ortaya koydu gibi, göç gerekçelerinde ve göç türünde farklı özellikler gösterse de (göçmenlerin yerleşim süresi ister mevsimlik/dönemsel olsun ister süreklilik arz etsin, göç gerekçesi, ister gönüllü ister zorunlu olsun) derecelerinde farklılık olmakla birlikte göçmenlerin ortak paydasının yoksulluk olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Akkaya, Y., 2002, "Göç, Yoksulluk ve Kentsel Şiddet", içinde *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları*, TODAİE, Ankara.
- Bozkurt, N., 2000, *Denizi Kurutmak-Dünden Bugüne Zorunlu Göç ve İskân Politikası*, Belge Yayınları, İstanbul.
- DİE- (Devlet İstatistik Enstitüsü), 2002, *2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: İçel*, DİE Matbaası, Ankara.
- Erder, S., 1995, "Yeni Kentliler Ve Kentin Yeni Yoksulları", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 66, İstanbul.
- Erhan, S., 1997, "Göç ve Kimlik, İç. Toplum ve Göç", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, DİE & Sosyoloji Derneği, Ankara.
- Geray, C., 2007, "Toplumsal Konut Yöneltileri ve TOKİ'nin Tutum ve Yöneltilerindeki Son Değişiklikler", içinde *Kent ve Planlama - Geçmiş Korumak Geleceği Tasarlamak*, (ed.) Mengi, A., İmge, Ankara.
- Göktürk, A., 2006, "Göç ", *Eleştirel Sağlık Sosyolojisi Sözlüğü*, (ed.) Nalçacı, E., Hamzaoğlu, O. & Özalp, E., Nazım Kitaplığı:34, Sol Meclis Dizisi: 6, İstanbul.
- Göktürk, A. & Tümtaş, M. S., 2008, "Kent'in Değişimi", *Özgürlük Dünyası Dergisi*, 195, Temmuz, İstanbul.
- Göktürk, A. & Akkaya, Y., 2006, "Yerel Yönetimler ve Sınıfsal Tercihler (Mersin Örneği)" İç. 2. *Sınıf Çalışmaları Sempozyumu: Türkiye'yi Sınıf Gerçeğiyle Anlamak*, SAV Yayınları, İstanbul.
- Gül, H., Gül-Sallan, S. & Memişoğlu, D., 2007 "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikaları, Kentsel Yoksulluk ve Yerel Yönetişim", içinde *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-II: Uygulama*, (der.) Özgür, H. & Kösecik, M., Nobel, Ankara.
- Işık, O. & Pınarcıoğlu, M. M., 2003, *Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul

- Petersen, W., 1958, "A General Typology of Migration", *American Sociological Review*, Volume 23, Number: 3, New York.
- Tümtaş, M. S., 2007, *Türkiye'de İç Göçün Kentel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- <http://www.mersin.gov.tr/index.php?sa=icerikmn&tur=ozl&mn=5>, Erişim Tarihi: 7 Aralık 2006.
- www.report.tuik.gov.tr